

zbor skupščine posebne družbenopolitične skupnosti). Če bi se odločili za oba sistema, bi volilcu preprosto olajšali njegovo odločanje in omogočili večjo preglednost, saj bi se na tak način zmanjšalo število imen, med katerimi bo moral izbirati, hkrati pa bi mu omogočili lažjo identifikacijo političnih programov in odločitev za določen politični program (oziroma podporo eni od političnih organizacij), ki bi jo z izbiro med posameznimi kandidati za druge zборе lahko tudi sam zase ali še potrdil ali pa korigiral.

SLAVKO PEZDIRC

Sprejeti ponujeno kandidaturo?

Med mnogimi vprašanji, ki me vznemirjajo pred prihodnjimi splošnimi, neposrednimi in tajnimi volitvami, sem izbral za svoj prispevek pogled na volilne postopke z gledišča kandidata. Bojim se namreč, da v brezštevilnih razpravah o demokratizaciji volilnih postopkov postavljamo v ospredje predvsem globalne družbene in politične cilje ter metode, ponovno pa pozabljamo na temeljnega (tvornega in trpnega) nosilca vseh volilnih opravil – na kandidata. Prav od kakovosti razmerja med kandidatom, predlagatelji in njegovimi volilci bo v največji meri odvisno večje ali manjše zaupanje vseh bodočih potencialnih kandidatov v volilne postopke in njihove nosilce. Večje ko bo zaupanje kandidatov v korektnost predlagateljev, nosilcev volilnih postopkov, volilcev in navsezadnje tudi konkurentov, manj bo med kandidati nekritičnih avanturistov, preveč samozvestnih ambicioznejšev ali zgolj poslušnih izvajalcev volje drugih. Prepričan sem, da se na volitvah leta 1990 med kandidati še ne bodo pojavili vsi, ki bi zmogli in zaslužili zaupane funkcije, saj bodo mnogi previdno počakali v zavetrju in skrbno opazovali korektnost vseh volilnih postopkov v naši javnosti. Torej prihodnje volitve za naš razvoj niso pomembne samo kot sredstvo konstituiranja novih legitimnih in legalnih organov oblasti, ampak tudi kot vzorec delovanja nove, bistveno bolj demokratične in pluralistične kadrovske politike. Pomemben ni samo rezultat (kdo bo izvoljen), ampak ravno tako način (ves predvolilni in volilni postopek), s katerim bomo konstituirali nove organe oblasti.

V fazi evidentiranja kandidatov, ki bo odprta slehernemu volilcu – vsakdo bo torej lahko aktivno sodeloval v njej in predlagal vsakemu na zboru volilcev, z zbiranjem podpisov oziroma na podlagi pisnega soglasja s kandidatom – lahko pričakujemo glede na večjo širino možnih predlagateljev in šibko pripravljenost za nove naloge različno tehtne in utemeljene predloge evidentiranih kandidatov. Kakovostno šibkejši predlogi bodo lahko posledica slabe obveščenosti predlagatelja o kandidatu na eni ter specifičnih zahtevah funkcije na drugi strani, a tudi posledica nekritičnega oportunitizma ali celo prikritega karierizma. Odločilen je torej trenutek, ko posamezni predlagatelj imenuje možnega kandidata in skuša čim bolj nazorno in afirmativno utemeljiti njegovo kandidaturo in ko se mora zbor volilcev (ali podpisnikov) tej pobudi odzvati: ali s takojšnjo in popolno podporo ali z zahtev po dodatnih informacijah, nemara celo obljubah, ali z odklonitvijo podpore. Čedalje manj bo pomembna v teh utemeljitvah gola pripadnost določeni organiza-

ciji oziroma ideologiji, vedno bolj pa dejansko izkazane in preverljive poklicne, politične in etične kvalitete, predvsem izražene v rezultatih. Volilno okolje, ki predlog posameznega predlagatelja posvoji oziroma podruži, bo moralo kandidato utrditi s čim trdnjšimi argumenti v javni utemeljitvi ter z jasnim dogovorom, ki bo v vseh nadaljnjih postopkih medsebojno zavezoval kandidata in njegove predlagatelje. Kandidata lahko spodbudi k soglasju s kandidato le korektna argumentacija predlagateljev in občutek trdnega zaledja v skupini predlagateljev. Zrel in resen kandidat si pač ne more želei v utemeljitvi površnih in nekritičnih slavnih stereotipov, ampak ga lahko k zavezi za skupno nadaljnjo aktivnost spodbujajo le natančno odmerjene ocene poznavalcev, ki jih ceni tudi širše okolje.

Če je torej kandidat zadovoljen z načinom in okoljem, v katerem je bil predlagan, z delegatsko funkcijo, za katero so ga evidentirali, in z utemeljitvijo predlagateljev, iz katere lahko razbere zaupanje, podporo in tudi pričakovanja predlagateljev, podpiše izjavo o soglasju s kandidato in se loti oblikovanja »volilnega programa«. V njem se mora razkriti z osebnimi pogledi na funkcijo in organ, za katerega kandidira, zarisati dobro poznavanje splošnih in specifičnih dejstev, s katerimi se bo moral ukvarjati, če uspe na volitvah, ter na podlagi pričakovanj predlagateljev in širše potencialne volilne baze zastaviti tudi razvojne usmeritve. Na podlagi kandidatovega programa je možno nadalje krepiti in utrjevati razmerje med njim in njegovimi predlagatelji, nemara celo v obliki posebnega pismenega medsebojnega sporazuma ali pogodbe. Ni pa nemogoče, da se razmerje med predlagatelji in kandidatom po objavi kandidatovega volilnega programa, če se v njem ni odzval na pričakovanja predlagateljev, tudi ohladijo ali celo povsem pretrgajo. V tem primeru si bo pač kandidat moral s programom sam poiskati nove somišljenike in simpatizerje, predlagatelji pa novega kandidata po svoji meri. Trdnjša in obojestransko obvezujoča vez med predlagatelji in kandidatom je mogoča le, če so predlagatelji pri izbiri za določene funkcije ozko selektivni in tako že na tej najosnovnejši ravni kandidiranja ne cepijo svojega zaupanja in podpore na več enakovrednih kandidatov. Proces pluralizacije volilnih postopkov bo vplival po eni strani na ostritev oziroma oženje podpore znotraj posamezne skupine predlagateljev in pozneje volilne baze zgolj na najmanjše število potrebnih kandidatov, hkrati pa se bo oblikovalo bistveno večje število skupin predlagateljev s predlaganimi kandidati in seveda tudi večje število volilnih baz.

Za kandidate bo zlasti na začetku hudo breme povzročala javnost vseh volilnih postopkov. Kandidat ima od podpisa soglasja s kandidato dalje pravico in dolžnost komunicirati z javnostjo neposredno (na sestankih, zborih volilcev, tribunah ipd.) in prek javnih sredstev množičnega obveščanja. Posebej mora biti zagotovljena kakovostna komunikacija med kandidatom in volilnim okoljem, na katerem bo kandidiral. Kandidat mora imeti v sodelovanju s predlagatelji in nosilci volilnih postopkov možnost vplivati na oblikovanje vsebine, obsega in načina javne predstavitve svoje kandidature. Strokovno podprt politični marketing ne bo mogel mimo mnenja kandidata, katerega bo skušal na volilnem tržišču kar najbolje »prodati«, posebej pa se bo potrebno dogovoriti za kodeks volilnega informiranja, v katerem bo treba natančno določiti nedopustne marketinške prijeme. Javnost vseh volilnih postopkov bo gotovo najboljše zdravilo proti vsem poskusom neformalnih »kadrovskih kuhinj«, s kodeksom volilnega informiranja pa bi se utegnili izogniti tudi mučnim zastranitvam predvolilnih spopadov o obliki machiavellističnega boja za oblast. Zlorabe informacij o kandidatih iz konkurenčnega tabora, ki nimajo nobene zveze s poklicno in politično kariero kandidata, bodo sicer dramtizirale in škandalizirale volilne postopke, nemara kratkoročno celo prinesle

uspeh, dolgoročno pa odvrčale tudi poštene potencialne kandidate od volilnih postopkov ter volilce od umazanega boja za oblast. V propagandni predvolilni vojni bi se morali vsi akterji zavedati, da z odvzemanjem časti nasprotniku nehotе odvzemamo ceno tudi lastnemu kandidatu. Zaradi tega bo dolgoročno uspešnejša tista propagandna strategija, ki bo gradila podporo svojemu kandidatu na njegovih vrednostih, specifikah, zlasti takih, ki jih je mogoče tudi empirično potrditi z rezultati. Polemika z nasprotniki oziroma tekmeci naj ostaja kolikor se da na ravni idej, stališč in praks, ne pa na ravni osebnih obračunov.

K javnosti vseh volilnih postopkov sodi tudi javno opredeljevanje izvoljenih in pristojnih organov družbenopolitičnih organizacij, zvez in gibanj z razločno utemeljenimi mnenji, stališči, svarili in dodatnimi zahtevami ali pogoji, pod katerimi bi bili pripravljeni tudi ti podpreti predlagane kandidate. Prav v tej točki volilnega postopka je bilo pri nas doslej največ dvoličnosti in sprenevedanja, površnosti in neznanja. Spomnimo se samo kandidacijskih postopkov za predsednika in člana predsedstva SR Slovenije ter obnašanja vodstev republiških DPO, zlasti ZK, da bomo zaslutili nedopustno krhko vez med organizacijo, ki je kandidata predlagala, in kandidatom. Organizacija si je celo prizadevala ustvariti v javnosti vtis, da s svojimi kandidati nima nič skupnega. Popolno abstinenco organov DPO pred volitvami v občinski organizaciji socialistične zveze sem začuden opazoval kot eden izmed kandidatov tudi sam. Nedvomno abstinenca teh organov za kandidata ni spodbudna, za organ in organizacijo tudi ne častna, v pluralističnem volilnem spopadu različnih političnih tekmecev pa bo tako obnašanje posameznih političnih akterjev prav katastrofalno – za njihove kandidate in za organizacije same. Organizacija, ki se bo v javnosti izogibala nedvoumni podpori svojim kandidatom ali bo predolgo mečkala s svojimi stališči, bo na naslednjih volitvah še težje pridobila svoje kandidate, ali ostala celo brez njih.

V ustavnih dopolnilih smo se opredelili za kandidiranje posameznikov ne glede na »strankarsko« pripadnost. To pomeni, da moramo zagotoviti v vseh točkah volilnih postopkov uresničevanje načela enakopravnosti in enakovrednosti vseh, ki pridobijo potrebno zaupanje volilcev, da se lahko vpišejo na kandidatne liste. Vsem tem kandidatom morajo biti zagotovljene možnosti komuniciranja z volilci po enakih kriterijih in pod enakimi pogoji, saj je to zadeva splošnega in najširšega družbenega interesa. S tem pa ne bi smeli mešati dodatnih možnosti komunikacij, ki pa jih bodo morale zagotoviti zveze, organizacije ali projektno organizirane skupine občanov povsem na komercialni podlagi (posebej plačani oglasi, lepaki, video spoti ipd.). Osnovna informacija o vseh veljavnih kandidatih naj bo torej splošna družbena skrb, najverjetneje financirana iz proračunskih sredstev za volilna opravila, dodatna propaganda pa naj bo brez izjeme mogoča le na podlagi dodatnega naročnika in plačila (DPO, zveze, gibanja, društva, organizacije, skupine občanov, posamezniki). V sredstvih javnega obveščanja bi morali razločno ločevati temeljno in enovito informacijo, ki je nujni del volilnih priprav, ter dodatne oglase, iz katerih bi moralo biti razvidno le to, koga ponujamo kot kandidata, ampak tudi to, kdo ga ponuja (možna koalicija več partnerjev) in kdo je naročnik oglasa.

Volitve prihodnje leto bodo gotovo eden najbolj odločilnih dokazov naše volje, da v temeljih spremenimo sistem in družbena razmerja. Volilni rezultati bodo vsekakor vplivali na naš nadaljnji razvoj, opozoriti pa sem želel na dejstvo, da bodo vplivali tudi volilni postopki, zlasti kot vzorec prenove kadrovske politike. V politiki pač ni dovolj samo sodelovati, ampak je najpomembneje zmagati. Res pa je tudi, da na odprtih listah z več kandidati ostajajo obvezno tudi poraženci.

Občutek poraza pa lahko kandidatom precej omilimo, če smo v celotnem volilnem postopku do njih korektni in če tudi po koncu ohranimo z njimi delovni in človeški stik. Samo v tem primeru bo mogoče čez štiri leta širiti krog pripravljenih in kvalitetnih kandidatov. Če pa bo po volitvah veliko upravičeno prizadetih, užaljenih in človeško razvrednotenih, bo to slaba dota za nove volilne postopke. Korektno in vsebinsko polno razmerje med predlagatelji in kandidati se bo torej odločilno preizkusilo po volitvah, in sicer tako pri zmagovalcih kot pri poražencih.

CIRIL RIBIČIČ

O modelih za volitve 1990

Aktualne razprave o volitvah – v sklopu ustavnih razprav in razprav o bodoči volilni zakonodaji – se vrtijo okrog vrste odprtih sistemskih in aktualno-političnih dilem. Bolj ali manj nesporno skupno izhodišče za dograjevanje volilnega sistema je spoznanje, da je treba v naš volilni sistem v večji meri vnesti izkušnje iz drugih demokratičnih sistemov po svetu in pripraviti volitve, ki bodo resnično demokratične, pluralistične, odprte, poštene in tudi nepredvidljive. Z volitvami naj se vzpostavi legitimnost državnih organov, izrazi zaupanje ljudi in poveri mandat izvoljenim. Nobenega razloga ni, da ne bi ob širšem upoštevanju neposrednosti volitev in širjenju samostojnosti izvoljenih članov skupščin upoštevali tistih pozitivnih tradicij našega volilnega sistema, ki vse bolj postajajo sestavina prizadevanj demokratično usmerjenih političnih strank po svetu. To velja na primer za prizadevanja, da bi zagotovili trajnost vpliva volilcev na delovanje izvoljenih članov skupščin in drugih funkcionarjev (delegatsko razmerje), pa čeprav ta trajni nadzor z možnostjo odpoklica praviloma ne bo več vezan na samoupravno skupnost, ampak bolj na politično organizirane volilce v ustrezni volilni enoti. Te posebnosti volilnega sistema imajo svoje opravičilo še zlasti v tistih primerih, ko naj bi ob teritorialnem zadržali tudi funkcionalno-delovno načelo (zbori dela).

Razlikovati pa velja med razpravo o modelu volilnega sistema za volitve leta 1990 – z vsemi omejitvami v Ustavi SFRJ in zaradi prehodnosti tega modela – in razmišljanjem o volilnem sistemu po tem prehodnem obdobju. S tega vidika je nesporno, da bi veljalo že za tokratne volitve storiti kaj več v smeri tistih načel in izpeljav, ki se nakazujejo kot dolgoročnejša perspektiva razvoja (poenostavitev strukture skupščin, krepitev vloge državljana, ukinitve družbenopolitičnih zborov itd.). Pot, ki so jo izbrali amandmaji k Ustavi SR Slovenije, je sicer ena od možnih poti k takšnemu cilju, vprašanje pa je, če je najboljša, ker krepi vlogo družbenopolitičnih zborov in s tem tudi posredno prispeva k ohranjanju zborov krajevnih skupnosti in zbora občin kot teles, ki niso predvsem izraz teritorialno organiziranih državljanov, ampak njihovih teritorialnih lokalnih skupnosti (po svojem položaju in paritetni sestavi so ti zbori zelo blizu federalnim zborom, kar ni v skladu z omejevanjem in zmanjševanjem funkcij lokalnih skupnosti v spremembah Ustave SFRJ in Ustave SR Slovenije). Zaenkrat je odložena razprava o tem, ali naj zbori dela še ostanejo sestavina skupščin glede na globoke spremembe v ekonomskem sistemu in težnjo po krepitevi vloge državljana.